

Marita Ukić

SPORT I POLITIKA U HRVATSKOM KONTEKSTU: SLUČAJ EUROPSKOG PRVENSTVA U KOŠARCI 1995. U ATENI

1. UVOD

Sport i politika u hrvatskom društveno-političkom kontekstu isprepliću se od osnutka Hrvatske kao samostalne nacije – države. Uslijed velikih političkih i društvenih promjena koje su se dogodile raspadom Jugoslavije, pojavljuju se nove nacije – države, među kojima je i Hrvatska, koje pokušavaju zauzeti poziciju na europskoj i svjetskoj sceni, a sportaši i njihovi sportski uspjesi služe u postizanju tog cilja. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, sport je bio ogledalo društveno-političkog stanja u Hrvatskoj. To se vidi i na primjeru europskog prvenstva u Ateni 1995., što je ujedno i posljednje veliko natjecanje na kojem je Hrvatska košarkaška reprezentacija ostvarila značajan uspjeh osvojivši brončanu medalju. U jednom dijelu javnosti prevladava teza o „kletvi“ koju su si predstavnici nacionalne košarkaške vrste „zapisali“ kad su napustili svečanost dodjele medalje, i to u trenutku kada su zlatom trebali biti nagrađeni košarkaši tadašnje Jugoslavije, zemlje s kojom je Hrvatska bila u petogodišnjem ratu. Čin napuštanja svečanosti u hrvatskoj javnosti uglavnom je ocijenjen kao pozitivan i nužan te kao takav neka vrsta nastavka rata na sportskim terenima (rata drugim sredstvima).

Zbog učestalosti korištenja, kao i činjenice da je toliko puta ponavljana da na neki način u javnom diskursu postaje općeprihvaćena, ovu izreku možemo smatrati primjerom onoga što Hobsbawm (1993) naziva „izmišljanjem tradicije“ (*invention of tradition*).

2. CILJ I HIPOTEZA

Cilj je ovog rada istražiti promjenu uloge i važnosti vrhunskog sporta u izgradnji i oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj. Ova tema zahtjeva sustavniju sociološku razradu jer su postojeće analize navedenog događaja populističke prirode i kao takve nedovoljne su za razumijevanje odnosa politike i sporta, a posebno nacionalnog identiteta i sporta u hrvatskom društveno-političkom kontekstu devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Glavna hipoteza je da zbog ratnih zbivanja i jačanja nacionalnog identiteta do izražaja dolazi etnizirajuća definicija nacije te postoji velika povezanost tadašnje društveno-političke situacije i navedenog slučaja.

3. METODE

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju ciljeva i provjeru hipoteze istraživanja, provedeno je kvalitativno istraživanje metodom studije slučaja (*case study*). Za analizu slučaja Europskog prvenstva u Ateni 1995. godine korištene su kvalitativne metode: polu-strukturirani intervjui s akterima te analiza diskursa medijskih objava i dokumenata. Ovaj konkretni slučaj odabran je prema kriteriju velikog sportskog uspjeha (osvajanje brončanog odličja na europskom prvenstvu), interesu javnosti za konkretni događaj te zbog specifičnog događaja, silaska s postolja hrvatskih reprezentativaca prije dodjele zlatne medalje jugoslavenskoj košarkaškoj reprezentaciji.

U prvoj fazi rada analizirana je literatura iz područja sociologije sporta, posebice o povezanosti politike i sporta te nacionalnog identiteta u sportskom kontekstu. U sljedećoj fazi provedeni su intervjui s akterima navedenog europskog prvenstva te analiza dokumenata i drugih obilježja diskursa koji karakteriziraju taj događaj u konkretnom vremenskom kontekstu hrvatskog društva.

4. NACIONALNI IDENTITET I SPORT

Pojam nacionalnog identiteta od iznimne je važnosti u kontekstu sporta jer je najizraženiji kod ljudi upravo kada nastupa reprezentacija te države, odnosno kada pobjeđuje. Na temelju zajedničkih vrijednosti, običaja, simbola, odnosno kulturnog naslijeđa, nacionalni identitet pruža osjećaj pripadnosti grupi za koju je pojedinac vezan. Pojedinci definiraju sebe kroz prizmu vlastite kulture („mi“), nasuprot kulture drugih nacija („oni“) te tako razvijaju nacionalnu svijest i koheziju (Bartoluci 2013, prema Sekulić, 2004). Anthony D. Smith (1991) naglašava da nacionalni identitet danas ima daleko moćniji i trajniji identitet od ostalih oblika identifikacije. Ova tematika postaje važnija kada je u kontekstu neke geopolitičke promjene, za ovaj rad konkretno raspada Jugoslavije i formiranje Republike Hrvatske.

Smith (1991) daje dva idealtipska određenja nacionalnog identiteta, a to su *građansko-teritorijalni* model i *etnički* model. Prvi, građansko-teritorijalni model vidi naciju kao zajednicu ljudi koji se pokoravaju istim zakonima i institucijama u granicama određenog teritorija. Među njima mora postojati osjećaj pravne jednakosti, tj. građanska prava bez obzira na etničko porijeklo. Nasuprot prvom tipu, etnički model naglašava zajednicu rođenja i rodne kulture. Etnički identitet proizlazi iz ideje nacije kao etničke i kulturne zajednice pri čemu u prvi plan dolazi pitanje „loze“ – porijekla, vernakularnih jezika, običaja i tradicije, mitova i povijesnih sjećanja. U tu svrhu ističu se određene osobe, događaji, simboli i mitovi kako bi nas podsjetili na zajedničko etničko i kulturno srodstvo.

Sportski događaji imaju veliku ulogu u konstruiranju nacionalnog identiteta, uz to su i sredstvo ostvarivanja vlastitih ciljeva političara (Coakley, 2009.). Nacionalni identitet pojam je kojim se često manipulira, i to upravo u kontekstu sportskih uspjeha. To se manifestira na sportskim stranicama dnevnih novina, gdje se sportaši prikazuju kao nacionalni heroji, a sportski rezultati kao nacionalni uspjeh. Upravo zato, konstrukciju identiteta i identitetskih praksi treba tražiti u govorima političara, novinskim napisima, u svakodnevnim navikama društvenog života, odnosno u diskursu kao takvom.

5. PRIKAZ STUDIJE SLUČAJA I REZULTATI

5.1. Indikatori političke involviranosti

Na Europskom prvenstvu u Ateni 1995. na utakmicama su većinom prisutni sportski djelatnici što je indikator građanskog oblika nacionalizma jer ovaj događaj stavljaju dominantno u sportski kontekst. Prisutnost Antuna Vrdoljaka, kao političara i predsjednika Hrvatskog olimpijskog odbora, možemo smatrati indikatorom etničkog nacionalizma. Hrvatski olimpijski odbor uputio je brzojav prije samog prvenstva u kojem naglašavaju važnost njihovog domoljublja te važnost sportskog uspjeha za promociju Hrvatske kao novonastale države – nacije.

Godine 1995. u javnom diskursu dominiraju izjave političara koje sportske događaje stavljaju u kontekst nacionalnog uspjeha, što ukazuje na postojanje etničkog oblika nacionalizma. Tako Antun Vrdoljak izjavljuje: „*Svaki bi Hrvat više volio da u izravnom sudaru pobijedimo Srbe, a onda neka završimo i sedmi...*“ (Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str. 23)

5.2. Analiza medijskog diskursa

U novinskim izvještajima pisanim neposredno prije samog Europskog košarkaškog prvenstva 1995. možemo primijetiti „naboj“ zbog mogućeg susreta s Jugoslavijom te naglašavanje nacionalne važnosti te utakmice i pobjede ukoliko do susreta dođe. Nije moguće zaključiti da se u potpunosti radi o indikatoru etničkog nacionalizma, no ne možemo zaobići indikativne primjere novinskih napisa koji govore o diskursu tog vremena i prostora.

U medijskim napisima pisanih u vrijeme održavanja prvenstva možemo primijetiti pojavu etničkog oblika nacionalizma i to kroz odnos prema etničkom „drugom“, u kojem smo „mi“ pozitivci, a „oni“ oličenje negativnosti, te kroz opetovano spominjanje „njih“ kao agresora.

Čin napuštanja postolja hrvatskih košarkaša neposredno prije dodjele zlatnih medalja jugoslavenskim košarkašima u medijima je ocijenjen kao pozitivan, čak

potreban. Navedeno također možemo smatrati oblikom etničkog oblika nacionalizma. Mediji taj čin ocjenjuju kao iskaz domoljublja.

5.3. Analiza diskursa sportskih aktera

Iz izjava koje su 1995. igrači davali u medijima, možemo primijetiti koliko je za njih važna uloga sporta u promociji Hrvatske kao nove nacije – države što može biti indikator i etničkog i građanskog oblika nacionalizma. U intervjuima su akteri navedenog događaja govorili o drugačijoj ulozi sporta devedesetih godina i danas. Za vrijeme Domovinskog rata, sportski uspjeh nadilazio je isključivo sportski kontekst te isto možemo smatrati indikatorom etničkog nacionalizma.

Iz diskursa sudionika intervjua vidljivo je da su devedesetih godina nastupanje za nacionalnu reprezentaciju smatrali svojom obvezom i čašću te je bilo neprihvatljivo tada odbiti nastup za reprezentaciju.

6. ZAKLJUČAK

Nakon osamostaljena Republike Hrvatske, neupitna je uloga košarkaša i njihovih uspjeha u promociji novonastale nacije – države i u pronalaženju mjesta Hrvatske na svjetskoj sceni. Više je pokazatelja koji govore u prilog tezi o sportu kao sredstvu prepoznavanja Hrvatske na međunarodnom političkom planu, no analizirani slučaj ima u tom smislu posebno mjesto i ulogu.

Domovinski rat je Republici Hrvatskoj zasigurno donio niz geopolitičkih promjena, a političke elite odigrale su ključnu ulogu u iniciranju istih. Pritom su sport i sportaši poslužili kao pomoć nacionalizmu kao izvoru društvenih promjena. Sportski događaji često su najavljivali buduće događaje u društvu (Perasović, Bartoluci, 2007.). Sport je na prostoru Hrvatske, naročito devedesetih godina, služio kao snažno sredstvo nacionalne identifikacije i integracije hrvatske nacije (Bartoluci, 2013). Da bi privukla pozornost svjetske javnosti, Hrvatska koristi sport i sportske uspjehe kao diplomatsko oruđe. Početkom devedesetih godina, sport je stavljen u službu procesa političke homogenizacije i integracije hrvatske nacije i u tom smislu postaje ključan faktor društveno-političkih promjena u zemlji. Od samog konstituiranja Republike Hrvatske sport postaje slika stvarnog stanja u društvu.

Rezultat istraživanja pokazuje kako se kroz analizu određenog sportskog fenomena može dobiti jasna slika društveno političke situacije. Pokazalo se kako ove dvije vrste nacionalnog identiteta, prema Smithovom (1991) naputku, treba shvatiti idealtipski, jer svaki nacionalizam sadrži i građanske i etničke elemente, u različitim stupnjevima i oblicima. U tom smislu ponekad prevladavaju građanski, odnosno etnički elementi, a to se pokazalo i ovim istraživanjem, kao i nekim prethodnima.

7. LITERATURA

1. Bartoluci, S. (2013). Uloga vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj: Usporedba devedesetih i dvijetisućetih. (Doktorska disertacija, Filozofski fakultet) Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu
2. Coakley, J. (2009). Sports in Society: Issues and Controversies. 10th edn. New York : McGraw – Hill
3. Hobsbawm, E.J. (1993). Nacije i nacionalizam. Zagreb: Novi liber.
4. Perasović, B. i Bartoluci, S. (2007). Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu. Sociologija i prostor, 175 (1):105 -120.
5. Smith, A.D. (1991). National Identity. London: Penguin Books.